DISKORS TAL-WISQ REV. MONS. E. COLEIRO NHAR L-GHOTI TAD-D. LITT. (HONORIS CAUSA) MILL-UNIVERSITA TA' MALTA LIL DR. A. CREMONA

(*Traduzzjoni mill-Latin ta'* DUN KARM SANT)

JEKK qatt fraħt u ħdimt minn qalbi, Sinjuri Semmiegħa, kull meta s-Senat u l-Kunsill Ġenerali ta' din l-Università qabbduni inqiegħed quddiemkom il-virtujiet ta' nies magħrufa fin-nazzjon hi tabilħaqq din tal-lum meta mhux biss sa nitkellem minn dan il-bniedem u l-virtujiet tiegħu, imma mill-glorja ta' art twelidna, jiġifieri, mill-ġieħ li għandu jkollu lsien artna, il-ġieħ, iż-żina u l-qawwa tagħha.

Jekk hawn xi ħaġa minn awl id-dinja li tqiegħed in-nazzjon fuq tagħha u tagħżilha bla ma tħalliha tinbala' jew tinqered min-nazzjonijiet oħra, din hija tabilħaqq ilsienha. Lilu għandhom it-twajba jħarsu, nies is-sewwa l-quddiem imexxu u t-twajba jħobbu. Min hu dak il-ġens li ma jħossx idoqq ħelu f'widnejh ilsienu? Min ma jitgħaxxaqx jisma' lsienu iktar minn oħrajn?

Illum inressaq quddiemkom bniedem li ġej minn dik il-qatgħa ta' nies li swew bil-bosta biex sebbħu fuq li sebbħu lil arthom bil-qawwa ta' dehenhom, bil-ġmiel ta' kliemhom, bis-saħħa ta' kitbiethom.

Anton Cremona twieled tmenin sena ilu f'Għawdex; għadda xi żmien Tunes. Missieru kien in-Nutar Feliċ Cremona arkivista; kien magħruf sewwa fost niesu għall-ġibda li kellu għal-Liġi. Miet meta ibnu bil-kemm kellu tlett snin. Ziju, l-Avukat Akille, ġabru miegħu. Imkennen fi ħdanu u mdawwar b'imħabbtu t-tfajjel kiber u għadda tfulitu fis-snajja' tal-ġieħ. L-ewwel studji tiegħu għamilhom fl-iskejjel ta' Tunes; kien għadu tifel reġa' ġie Malta u mar jistudja fil-Kulleġġ imsemmi tal-Ġiżwiti l-Belt ta' Għawdex; skola b'kultura Taljana moħjija bl-għaqal tal-post. Imbagħad insibuh fis-Seminarju ta' Malta qalb kultura Latina u surmastrijiet magħrufa; hawn qalbu tkebbset u tħeġġet għall-ħwejjeġ kbar.

Għalkemm kellu jaħdem ta' skrivan biex igħin lil oħtu u 'l ommu meta kemm kemm ma kienx għadu tifel, il-Muża serqitu ħelu ħelu lejn ħidmietha; l-ewwel snin ta' żgħożitu għaddiehom jistudja l-letteratura Taljana; iżda ġara li meta kellu tletin sena, b'fejda għalina lkoll u għalih, iltaqa' ma' l-aqwa poeta ta' dik il-ħabta, l-kittieb Ġużè Muscat Azzopardi; taħt it-tmexxija għaqlija u meqjusa tiegħu 'ssaħħar mill-kobor, il-ġmiel, is-sbuħija ta' l-ogħla glorja, u ta' ruħu bil-qawwa tiegħu kollha għall-istudju ta' lsien art twelidu.

U x'qasam infetaħ quddiemu! Jekk qatt xi ħadd ħela ħajtu kollha għall-istudju ta' lsien art twelidu kien hu. Ħaddem żewġ xorta ta' poeżija: Lirika u drammatika. Il-qawwa tal-ġenju li dehret fihom ma swietx bil-ftit

biex kabbret u għaniet il-kitba Maltija.

Tana żewġ kotba ta' poeżija lirika: *Weraq mar-Riħ* u l-ieħor *Ward u Riħan*, dan ta' l-aħħar fih proża u poeżija. Kiteb għana ħelu lill-ħbieb; xi ċajta magħhom; jonkella jfisser l-hena tiegħu jew jiftaħ qalbu; fil-mewġ tal-ħajja dar lejn id-dar u mħabbet ommu. Tana wkoll deskrizzjonijiet sbieħ tal-ħlewwa ta' pajjiżna u beka bi dmugħ qarsa x-xorti tal-bniedem u d-destin. Il-poeżiji kollha jserrħu bil-faraġ u tħajjir tagħhom; kollha herġin b'qawwa mill-qiegħ ta' qalbu u ruħu. Għalhekk il-poeta tagħna jista' jitqies bħala wieħed fost l-aħjar liriċi tal-ġens tagħna. Il-għana tiegħu għandu s-safa tas-susan; il-mistħija tal-warda; ir-rażna tal-vjola. Ġmielhom hiereġ minnhom infushom; mhux ġmiel barrani; dejjem poeta ġenwin; poeta li għandu x'jagħti xi ħaġa minn tiegħu.

Bħallikieku mikdud biex jilħaq ġieh ogħla kiteb żewġ drammi: *Il-Fidwa tal-Bdiewa* u l-*Ecce Homo*. Ta' min ifaħħar il-ħila kbira u s-sengħa liema bħalha u t-tqanqil il-qalb li jheġġeġ qlub min jismagħhom. Ħaddieħor jista' jfaħħar il-qawwa tagħhom, oħrajn id-dinjità tagħhom, jonkella jitgħaxxqu bil-qawwa tad-dehen li waslet biex tinfed il-qlub u tgħarrex id-drawwiet tal-bniedem.

Fihom dawn l-opri l-irfinar u l-qies; u għandhom sens ta' kultura u grazzja; fihom jiġbru l-ġmiel, in-nobiltà, u l-irqim tal-kelma.

Meta l-poeta tagħna kien imxiegħel f'dawn l-opri, mill-pinna tiegħu bdew herġin xogħlijiet oħra ta' proża: studji storiċi, novelli, studji grammatikali u suġġetti oħra bl-Ingliż, bit-Taljan jew bil-Malti.

Kiteb fuq l-għaqdiet tal-kitba Maltija; il-Ġrajja ta' l-Ilsien Malti minn twelidu sallum; fassal il-ġrajja ta' l-istudju ta' l-Għarbi fil-gżejjer tagħna; tkellem fuq l-Ospizju u l-Isptar tal-Furjana; fittex u fela l-istudji xjentifiċi ta' Napuljun Tagliaferro li ħafna minna jafuh Rettur Manifiku ta' din l-Università; kiteb fuq il-ħajja u l-ħidma ta' M.A. Vassalli u l-filoloġija ta' A. Preca.

Bħallikieku dan ma kienx biżżejjed tkellem f'ħafna kitbiet l-iktar bl-Ingliż fuq is-snajja, l-folklore u d-drawwiet qodma tal-poplu Malti.

F'dawn l-opri kollha ssib is-sengħa tal-kitba fl-aqwa tagħha imsieħba mal-benna tal-kelma u l-għerf hiereġ mill-istudju. Huwa għarbel sewwa d-dokumenti li minnhom ħa t-tagħrif tal-ġrajja bi studju u għaqal kbir; f'kitbietu ma ssibx ħaġa oħra għajr il-verità ġenwina.

Imma l-ħidma li għaddiet 'il dawn kollha hi dik li għandha x'taqsam mal-istorja, il-filoloġija u l-grammatka ta' l-Ilsien Malti. Ħadem fuq li ħadem, u ħaddem saħħtu. Minn hawn il-ħeġġa li biha ħabrek kemm felaħ biex il-ħbieb tal-Malti, ilsien art twelidhom, jiktbuh sewwa u b'sengħa aħjar.

Kiteb sitt kotba fuq dan is-suġġett: fuq id-diffikultajiet tal-kitba bil-Malti, fuq is-safa tiegħu, it-tielet fuq l-ortografija u l-grammatka; ir-raba'

fuq is-sengħa letterarja tal-Malti, u fl-aħħar, iżda mhux l-inqas, żewġ kotba oħra fuq is-sengħa tal-Kitba Maltija.

Dawn il-Kotba jinsabu f'idejn kullħadd; biżżejjed dawn biex juri x'ħadet minnhom il-letteratura Maltija. Tistagħġeb kemm stagħna Ilsien art twelidna. Ħafna kliem iġġedded, kliem ieħor inħoloq; ieħor tqajjem u ieħor kiseb tifsira ġdida. Mhux biss għanieh iżda wkoll żejnu, għaliex dejjem fittex bi studju l-għażla tal-kelma u tlaqqigħ sewwa tal-kliem.

Meta nqisu u niżnu dan kollu ma nistgħux ma nifirħulikx u ma nilqgħukx. Lilek is-Senat u l-Kunsill Ġenerali ta' din l-Università jistqarr den li tkun imsieħeb magħhom u jiddikjarawk Duttur tal-Letteratura *honoris causa*.

F'dawn l-aħħar jiem bħala ħbiebek fraħnielekimħabba l-għeluq ta' tmenin sena minntwelidek. Jixraq għalhekk issa li l-Università tagħna tkellel u żżejjen is-snin tiegħek mimlija saħħa u ħajja bir-rand u taqsam miegħek il-ferħ tiegħek.

Nifirħulek ilkoll! B'ħidmietek u kitbietek inti waqqaft monument għal dejjem. Ma qalx ħażin, kif igħid Tullius, Alessandru. Kien xortih tajba Akilli li sab 'il Omeru jxandarlu l-qawwa tiegħu; li kieku ma kinetx l-Ilijadi l-istess qabar li difen ġismu kien jidfinlu ismu. Is-saltna ta' l-arti u l-għerf biss ma tafx tmiem.

Haddieħor iwaqqaf xbihat; oħrajn ipittru l-kwadri; jonkella jtellgħu monumenti biex jaħirbu l-madmad ta' l-insija u l-mewt. Inti ma teħtieġ xejn minn dan. Ix-xbiha u s-sura ta' ruħek għal dejjem f'kitbietek u jibqgħu hemm sakemm ħutna l-Maltin jibqgħu jlissnu lsienhom.

Din il-lawrja li bis-sollenità kollha qegħdin intuk quddiem il-kbarat tan-nazzjon hi l-għelm ta' l-għaxqa tagħna meta nistqarruk ċittadin, ħuna, seħibna, żina u ġieħ ta' l-Università tagħna.

Tmenin sena għaddew minnfuqek! Ma tkunx din il-quċċata! J'Alla għadd ta' snin oħra jingħata lilek; snin jekk qatt jista' jkun isbaħ u ogħna minn dawk ta' qabel! Din hi x-xewqa tagħna lkoll miġbura hawnhekk.